

De tweede steen werd in 1782 gemetseld door Pieter De Somer die de toelating gekregen had om, langs de kant van het water, de rij huizen te bouwen die nu de nummers 31 tot 39 dragen.

De andere bevond zich op een bijgebouw van het Sint-Barbaracollege dat afgebroken werd in 1857 om de plaats te ruimen voor de huidige muur waarop hij teruggeplaatst werd op bevel en onder toezicht van het Stadsbestuur. Zij schijnen trouwens beiden te behoren tot de XVIIIe eeuw. Bij het slopen, in 1857, van 3 huizen die gebouwd waren op de Ketelbrug, vond men in de gevel van het middenste een steen die gelijkaardig was aan deze die wij komen te beschrijven en die geplaatst werd in 1780. Hij droeg de inscriptie **St P.G.** en wordt bewaard in het Museum voor Stenen Voorwerpen in de ruïnes van de gewezen Sint-Baafsabdij.

Cf. *Bulletin de la Société d'histoire et d'archéologie de Gand*, t. VI, pp. 162-169 (bij dit artikel is een plan gevoegd van de grenzen van de twee rechtsgebieden van Gent en van Sint-Pieters).

ARMAND HEINS

Op 25 december a.s. zal het precies 50 jaar geleden zijn dat de Gentse schilder, etser, graveerder, geschiedkundige, archeoloog Armand Heins overleed.

Wij denken dat wij het best deze zeer verdienstelijke Gentse figuur herdenken door hier een artikeltje te publiceren dat 25 jaar geleden geschreven werd door Pierre Kluyskens.

Wij doen dit, zoals gewoonlijk, met onze beste dank aan de familie Kluyskens voor de toestemming tot republicatie.

Het zal, in december eerstkomende, met Kerstmis, juist een kwart eeuw geleden zijn dat Armand Heins, in de gezegende ouderdom van 82 jaar, te Gent overleed. De plaatselijke afdeling van de Belgische Bond voor Estetiek heeft gemeend dat die verjaardag niet onopgemerkt mocht voorbij gaan en, in samenwerking met konservator Prof. Van de Walle, richt zij van 15 februari tot 3 maart e.k. in de aloude Sint-Pietersabdij te Gent, een kleine retrospectieve in die, alhoewel beperkt van omvang, de aandacht van het Gentse publiek zal kunnen vestigen op een van de meest simpatieke en verdienstelijke figuren van onze stad, de eerlijke en talentvolle Armand Heins, die gedurende meer dan een halve eeuw, met potlood, stift en penseel, al de historische monumenten, private gebouwen, al de artistieke de-

Armand Heins. Foto Stadsarchief.

tails als beeldhouwwerk, deuromlijstingen, versieringsmotieven van Gent en honderden pittoreske hoekjes van het Vlaamse land, met een nauwgezette, skrupuleuse veraciteit heeft weergegeven in zovele honderden schilderijen, aquarellen, etsen, tekeningen en lito's die vandaag, allen, zovele dokumenten zijn geworden voor de periode gaande van 1850 tot 1930.

Er zouden heel wat zalen nodig geweest zijn om enkel maar het essentiële uit die veelzijdige produktie samen te brengen; de inrichters hebben dan ook hun keus moeten beperken bij het litografisch werk van Heins, ongetwijfeld het genre dat hij met een ongeëvenaard brio heeft beoefend. De appel was ten andere niet ver van de stam gevallen. Armand Heins die op 1 augustus 1856 werd geboren, was de zoon van Nikolaas Heins, een meer dan bekwame steendrukker, gevestigd in de Onderstraat, naast het oude Ryhovesteen; hij had zijn zoon Armand van kindsbeen af opgeleid in de techniek van het delikaat en subtiel genre van de litografie.

In dit huis dat enkele jaren voordien door de bekende Gentse verzamelaar Benoni Verhelst was betrokken geweest, was er o.m. een zaal die in de XVIe eeuw deel uitmaakte van het Ryhovesteen en waar de beruchte en geduchte calvinistische leider prinsen en andere notabiliteiten op prachtige banketten en feesten placht uit te nodigen.

Het is die historische zaal die gedurende lange jaren de werkkamer is geweest van Armand Heins, het grote artistieke laboratorium waar de talentvolle dilettant zijn zo veelzijdige als vruchtbare activiteit ontwikkelde.

Daar was het dat hij, terugkerend van zijn reizen in het buitenland, of van zijn dagelijkse speurtochten in eigen stad zijn etsen, tekeningen en lito's afwerkte, daar dat hij de geschiedenis van Gent instudeerde en tientallen bijdragen schreef die vandaag nog tot het beste van hetgeen over Gent werd geschreven, gerekend worden.

Armand Heins heeft als kunstenaar een zeer snelle en fel opgemerkte start gekend. Hij was nog geen twintig jaar oud toen het alom bekende Franse weekblad "L'Illustration" een van zijn lito's opnam, en vanaf 1880 werd hij, als steendrukker, vast verbonden aan de redactie.

In 1879 had hij aan de Akademie van Gent, de eerste prijs voor het tekenen naar levend model behaald, met een jaarlijkse beurs van 1.000 F. gedurende drie jaar, hetgeen hem toeliet zijn studies te Parijs te gaan voltooien en de meeste musea van Europa, in Frankrijk, Nederland, Italië en Duitsland te bezoeken.

Hij keerde naar Gent terug met een volle vracht indrukken en een massa akwarellen, tekeningen, schilderijen en schetsen die alhier, in de Kunst- en Letterkring, alsmede in andere steden van het land, een grote bijval oogstten en de aandacht van het publiek op de naam van de jonge Heins vestigden.

Van toen af speelde hij trouwens in de artistieke en geschiedkundige mid-

dens een eerste rangrol, en indien wij vandaag nog zo goed ingelicht zijn over tal van archeologische details van menig Gents gebouw, is zulks hoofdzakelijk aan de speurzinnigheid, de feilloze trek en het scherp observatievermogen van de kunstenaar te danken.

Hij heeft aldus honderden lito's en tekeningen gemaakt van gevels, deuren, beelden, manuskripten, boekbanden, interieurs, zegels, grafstenen, gebruiksvorwerpen, uithangborden, schoorstenen, klokken, luchters, kapitelen, meubels, wapens, enz... die opgenomen werden als illustratie en als dokument in het "Inventaire archéologique de Gand", het "Bulletin van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent" en in talloze andere publikaties.

Heeft hij het oude Gent volledig uitgetekend, zo ontging zijn scherpzinnig oog, geen enkel pittoresk site in Vlaanderen; de mooiste tekeningen en schetsen (meer dan 600!), heeft hij samengebracht in zijn "Vieux coins de Flandre", werk dat een van de meest waardevolle dokumenten blijft voor de beschrijving van het schilderachtige Vlaanderen een halve eeuw geleden.

Een zo rijke artistieke aktiviteit had normaal gans de tijd van een kunstenaar in beslag moeten nemen, doch Armand Heins was slechts ten volle gelukkig wanneer hij die aktiviteit tot de meest uiteenlopende aspecten van kunst, geschiedenis en oudheidkunde kon uitbreiden.

Als etser heeft hij honderden rake en gevoelige werken voortgebracht : stadsgezichten, landschappen, en dan vooral een massa dieren, liefst tijgers en leeuwen.

De Staat heeft meer dan eens op Armand Heins als etser, beroep gedaan en hem allerhande opdrachten gegeven; de kunstenaar voerde ze steeds gewetensvol uit, zoals dit trouwens het geval was met de talrijke opdrachten die in die jaren elkander opvolgden, want men mocht de litografie en illustrators als Heins gemakkelijk op de vingers van een hand tellen. Na "L'Illustration" van Parijs kwam ook de "Illustration belge" in de Onderstraat aankloppen, evenals Lemonnier, Van Bommel en talrijke revues.

Die zo verspreide medewerking van Heins aan allerlei publikaties maakt het praktisch onmogelijk tot een systematische klassering van zijn grafisch oeuvre over te gaan. Hij zelf heeft er geen ogenblik aan gedacht; hij was zeer metikuleus bij het tekenen of graveren, maar tamelijk fantast bij het regelen van zijn arbeid.

Ook als dekorateur stond Armand Heins zeer gunstig aangeschreven en hij mocht te Gent en elders belangrijke opdrachten uitvoeren, als b.v. de monumentale trap van het Provinciaal gebouw, de XVe eeuwse zaal in de Achtersikkel, de Arsenaalzaal van het stadhuis, de zaal van de Lakenhalle, de vergaderzaal van de Koninklijke Vlaamse Akademie, de grote zaal van

de Handelsbeurs op de Kouter, de zaal van het Muziekkonservatorium, lokalen van het hotel Faligan, enz...

Als historicus laat hij tal van interessante bijdragen na, deels in tijdschriften, deels afzonderlijk uitgegeven, die meest allen betrekking hebben op de geschiedenis van Gent, meer bepaaldelijk op de archeologie.

In dit verband kan men niet nalaten te wijzen op zijn menigvuldige artikels, studies en tekeningen over de schoorstenen en vooral over de kelders en krochten van onze stad. Het "ondergrondse" Gent was zijn stokpaardje en hij is een van de zeldzame auteurs geweest die met zoveel kennis van archeologie en geschiedenis dit onderwerp mocht behandelen.

Dat hij buiten en boven die menigvuldige activiteiten nog tijd over had om allerlei initiatieven als b.v. het uitgeven van het plan van 1534, het monument der Gebroeders van Eyck, de twee grote stadsplannen, te ontplooiën en in talrijke verenigingen binnen en buiten de stad, een meer dan verdienstelijke rol te spelen, dwong de bewondering af van zijn tijdgenoten, zelfs die van zijn trouwe vriend Paul Bergmans.

Hij nam aldus het leeuwenaandeel in de voorbereiding van dit "Oud-Vlaanderen" in de Wereldtentoonstelling van Gent in 1913, soort voorloper van het Vrolijk België van 1958; in 1913 was het opnieuw Armand Heins die bijna gans alleen de prachtige Ommegang van het Sint-Michiels-gild ineenstak, die reusachtige kavalkade die een geweldig succes oogstte. Omdat hij bescheiden was, omdat hij niet bij elke activiteit, bij de minste archeologische ontdekking zich op het voorplan bracht, zoals sommigen dat tegenwoordig zo graag doen, is zijn naam, amper 25 jaar na zijn dood, reeds door velen vergeten.

De huidige tentoonstelling, hoe gelimiteerd ook, kan en moet de naam van een van de verdienstelijke zonen van Gent, van iemand die zijn stad dolgraag zag en zijn levenlang geijverd heeft voor het behoud van het schone, opnieuw in herinnering brengen.

Pierre KLUYSKENS
